

De Toorts

van
donker
naar
licht

IVN Zuid-Kennemerland

Nummer 80

Februari 2010

Over De Toorts en IVN Zuid-Kennemerland

De Toorts is het blad van IVN Zuid-Kennemerland. Het IVN, Vereniging voor natuur- en milieueducatie, streeft naar meer natuur en een betere kwaliteit van het milieu. Meer dan 17.000 leden zetten zich vrijwillig actief hiervoor in door middel van allerlei voorlichtende en educatieve activiteiten. IVN Zuid-Kennemerland is een van de ruim 174 afdelingen in het land en biedt, georganiseerd door haar leden, veel excursies en cursussen aan en een website en dit tijdschrift, De Toorts.

Lid of donateur

Leden van het IVN zijn per definitie actief binnen de afdeling. Zij hoeven geen natuurgids te zijn, er zijn voldoende andere activiteiten waar mensen bij nodig zijn.

Mensen die het werk van het IVN een warm hart toedragen maar niet actief willen zijn, kunnen de afdeling financieel steunen. Er kunnen niet genoeg donateurs zijn! Mede door hun steun kunnen wij een groot publiek betrekken bij onze gratis educatieve activiteiten.

Leden en donateurs ontvangen driemaal per jaar De Toorts. Leden ontvangen bovendien het kwartaalblad 'Mens en natuur' van IVN Nederland. De jaarbijdrage is voor leden minimaal € 16,50 en voor donateurs minimaal € 15.

Contactgegevens

Bestuur

Jany van Dijk (voorzitter), Ouko Beuving (secretaris), Robbert-Jan de Bruijne (penningmeester), Herm Zweerts (lid, ledenadministratie), Leo Hellinga (aspirant-lid / milieu), Leen Parlevliet (aspirant-lid; public relations)

Postadres: Jacob van Heemskerklaan 12, 2121XZ Bennebroek

E-mail: ivnzk.bestuur@gmail.com; ivnzk.peningmeester@gmail.com

Bank: 5007954 (ING) t.n.v. IVN Zuid-Kennemerland te Heemstede

Ledenadministratie: ivnzk leden@gmail.com

Werkgroepen

Cursussen Jan Saveur, 023-527 6896, m.saveur@planet.nl

Excursies Helga Frömming, heksenhuisje@gmx.com

Groene Winkel Meins van der Wal, 023 - 538 2839, ivnzk.groenewinkel@gmail.com

Kinderen Frank Jansen, 023 - 529 0984, ivnzk.kinderen@gmail.com

Natuurbelangen Hans Kerkhoff, 023 - 528 8577, ivnzk.natuurbelangen@gmail.com

Natuurwerkgroep Marc van Schie, 023 - 535 1239, ivnzk.natuurwerk@gmail.com

Oeverzwaluwen Marcel Schalkwijk, 023 - 563 6888, marcel.schalkwijk@quicknet.nl

Promoteam Marc Eriks, 023 - 551 4428, marc@phoenixsailing.com

Toorts Jonne Misset, 023 - 527 4950, ivnzk.toorts@gmail.com

Aangevraagde excursies Yneke Bettink, 023 - 525 4995, ivnzk.excursies@gmail.com

Mediacontacten Marc van Schie, 023 - 535 1239, ivnzk.publiciteit@gmail.com

Website Jan-Willem Doornenbal, Ok Overbeek, ivnzk.webbeheer@gmail.com

Materialen Leo v/d Brugge, 023 - 526 1584

Meer informatie over het IVN Zuid-Kennemerland is te vinden op de website www.ivn.nl/zuidkennemerland.

Colofon De Toorts

Redactie Esther van den Braak, Jan-Willem Doornenbal, Marisca van der Eem, Bertine Hagmeijer, Theo Litjens en Jonne Misset

Bijdragen van Yneke Bettink, Yvonne Roep, Marcel Schalkwijk

Druk SMIC Arnhem (smic.nl); op papier 'Helo' (met FSC-keurmerk)

Redactionele overwegingen

U hebt ongetwijfeld de laatste Toorts in full color gelezen en naar wij hopen ervan genoten. Wij hebben in ieder geval veel enthousiaste reacties ontvangen. De redactie is niet bij de extase over dit resultaat gebleven, maar intensief bezig gegaan met de vraag: hoe gaan we verder met De Toorts in 2010? Het bestuur is gevraagd te overwegen ons verenigingsblad voortaan in kleur uit te geven. Voor 2010 mogen we dat als proef doen. Dat betekent wel, dat de redactie zich moet buigen over vragen van een geheel ander kaliber. Enkele vragen wil ik hier wel kort aangeven.

Het gebruik van kleur, de relatie tussen de website en de inhoud van de Toorts, een vast aantal pagina's, vaste rubrieken, de verdeling van het aantal pagina's over de inhoud, de keuze van thema en bijpassende onderwerpen, de keuze van de schrijvers, etcetera.

Zo u ziet er is veel werk aan de winkel, maar de redactie kan u verzekeren dat zij zich - evenals dat in de voorgaande jaren het geval was - ook voor het jaar 2010 met vol enthousiasme zal inzetten.

Theo Litjens

Inhoudsopgave

Over De Toorts en IVN-ZK	2
Van de redactie	3
Oeverzwaluwen	4
Twintig insecten	5
Dagje-uit	5
Activiteitenprogramma	6
Verslag natuurwerkdag	8
Zoek stinsenplanten	9
Eindpresentatie natuurgidsen	10
Innerlijke wekker	11
Straatje om – rondje thuis	12
De wilg	14
Citroenvlinder	15
De lente komt	16

Bent u lid? Volg dan het ledenweb!

Naast de gewone, openbare website www.ivn.nl/zuidkennemerland is er ook een afgesloten gedeelte, speciaal voor de leden van onze afdeling.

Als u hierop inlogt, kunt u zien wie de andere leden zijn, wat ze over zichzelf vertellen, u kunt lid worden van groepen voor bijvoorbeeld vogelaars, vlinderaars en toortslezers, u kunt foto's uitwisselen, vragen stellen en discussiëren.

Ook mededelingen aan alle leden of gezelligheidsgedoe kan hier plaatsvinden.

De Toortsredactie wil graag meer foto's van leden publiceren en gaat het ledenweb gebruiken voor het bekendmaken van de thema's en het verzamelen van de inzendingen. Meldt u aan en volg het ledenweb geregeld! Hier geldt: hoe meer zielen hoe meer vreugd.

Zie www.ivn.nl/zuidkennemerland > menu Informatie > voor leden. Hier kun u zich aanmelden voor een inlognaam en een wachtwoord.

Jan-Willem Doornenbal

Fort Benoorden Spaarndam
Foto: Esther van den Braak

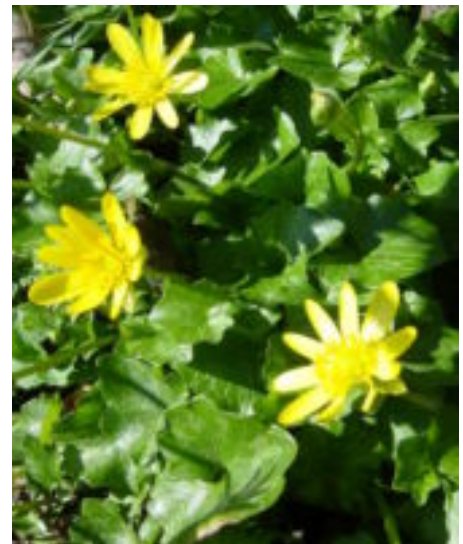
Schrijf op in uw agenda!

De Algemene Ledenvergadering wordt gehouden op:

donderdag 18 maart 2010.

Op de agenda onder andere de verkiezing van de kandidaten Leen Parlevliet en Leo Hellinga voor een bestuursfunctie. Het jaarverslag met de jaarrekening van 2009 wordt besproken, evenals het meerjarenplan. Voorts wordt er ingegaan op de samenwerking met andere natuurorganisaties in de regio. Tot slot wordt er nog gesproken over de punten 'public relations' en 'het milieu'.

U krijgt nog een uitnodiging voor deze vergadering.

Dit is speenkruid dat rond 7 maart in bloei staat.
(foto: Jonne Misset)

Daarom is het fijn om IVN-er te zijn

Meins van der Wal is sinds 2009 natuurgids. Toen zij tijdens een IVN-fietsexcursie door Spaarndam Jonne Misset bezig zag dacht zij 'dit zou ik wel willen doen als ik niet meer werk'.

Zij is geen natuurfreak, maar heeft grote belangstelling voor de natuur. Daarom heeft ze ook genoten van de gidsencursus. Via Sietse Terpstra kwam ze achter de kraam van de Groene Winkel. En hoewel gidsen en helpen voorbereiden van cursussen haar het meest trekt, is zij, na het plotse overlijden van Sietse, ingegaan op de vraag of zij coördinator wil worden van de Groene Winkel.

Niet een direct 'ja', want als nieuwkomer wil je wel eerst weten wat het allemaal inhoudt. Maar na enkele gesprekken heeft ze besloten het twee jaar te proberen en het daarna samen met het bestuur en mensen van de winkel te evalueren. Vooral een goede samenwerking vindt ze belangrijk.

Op de vraag 'waarom vind jij het fijn om IVN-er te zijn' komt direct haar reactie: 'om de interesse voor de natuur door te kunnen geven. Via het gidsen kan ik de mensen op het mooie van de natuur wijzen. De liefde daarvoor overbrengen en laten zien hoe waardevol de natuur om ons heen is en dus beschermd moet worden. Neem nu het fort benoorden Spaarndam. Daar willen ze vakantiehuisjes gaan bouwen! Waarom kunnen ze dat gebied niet met rust laten? Het is zo mooi. Dan denk ik: mensen, blijf er toch eens vanaf!'

Oeverzwaluwen als buren

Als eerste wil ik mij aan u voorstellen als nieuwe coördinator van de werkgroep Oeverzwaluwen. Mijn naam is Marcel Schalkwijk, ik ben 50 jaar, en ik ben een vogelaar in hart en nieren. De oeverzwaluwen van De Toolenburgerplas wonen bij mij om de hoek.

Vanaf 2001 heeft Mieke Ooms zich ingezet voor deze vogels; zij is lange tijd coördinator van de werkgroep geweest. Nu neem ik het over. Via deze weg wil ik haar hartelijk bedanken voor haar inzet.

Oeverzwaluwjes op de zwaluwenwand in de Toolenburgerplas. Foto: Mieke Ooms.

De kolonie bij de Toolenburgerplas wordt al jaren geïnventariseerd. Zo weten we dat tientallen broedparen gebruik maken van de wand. In 2010 wil ik het zogenoemde RAS-project opstarten. Het komt er in het kort op neer dat de vogels bij de kolonie worden gevangen tijdens het broedseizoen. De nieuwelingen krijgen een ring en de geringde exemplaren worden gecontroleerd. Om een duidelijk inzicht te krijgen, moet dit project vijf jaar achter elkaar worden uitgevoerd. Zie voor nadere informatie <http://www.vogeltrekstation.nl/ras.htm>.

Overzichtsfoto van het zwaluweiland.

Daarnaast zou mede door dit onderzoek de relatie met andere kolonies binnen of buiten de regio zichtbaar worden.

[Binnen de regio zijn er nog twee kolonies te vinden: in het westelijk havengebied van Amsterdam, en ten noorden van de Viermerenweg in het nieuw te ontwikkelen recreatiegebied 'de Boseilanden' in de Haarlemmermeer.]

Een oeverzwaluw vliegt weg bij de wand.

Opening Toolenburgerplas

Oeverzwaluwwand deze zomer in het (officiële) zonnetje

De gemeente Haarlemmermeer wil deze zomer de Toolenburgerplas officieel openen. De oeverzwaluwwand komt dan natuurlijk ook extra in de belangstelling te staan. Helaas is de datum nog niet bekend als u dit leest. Bent u geïnteresseerd? Houd dan de media en onze website in de gaten voor de datum.

Activiteiten

Als coördinator van de werkgroep wil ik meerdere activiteiten organiseren. Om te beginnen: het schoonmaken en opnieuw vullen van de gebruikte broedgangen. Dat gebeurt op zondag 7 maart 2010. Tevens wil ik inventarisatierondes maken voor belangstellenden binnen de regio en kan men ook meehelpen met de ringrondes. Natuurlijk komt er ook een publieksexkursie. Om alle activiteiten te kunnen realiseren zijn vrijwilligers nodig. Wellicht iets voor u? Neem eens vrijblijvend contact op. U kunt zich voor bovengenoemde activiteiten ook bij mij aanmelden.

Marcel Schalkwijk

coördinator werkgroep Oeverzwaluwen
Ommerbos 44, 2134 KD Hoofddorp
telefoon 023-5636888
email: marcel.schalkwijk@quicknet.nl

Aankondiging Zee-evenement

Het zee-evenement wordt dit jaar gehouden op **zondag 23 mei**. Dit jaar is het thema **'Het is fijn om in een badplaats te zijn'**. De activiteiten vinden van 12.00 uur tot 16.00 uur plaats op het strand bij het Juttersmuzeeum in Zandvoort. Let op de aankondiging in de media en op onze website.

"Het is fijn om in een badplaats te zijn!"

Foto's: Cora Miltenburg

HELP ! Het IVN is 20 insecten rijker!

Voor de film *Erik of het kleine insectenboek*, naar het boek van Godfried Bomans, zijn prachtige kostuums gemaakt. Deze zijn indertijd naar IVN Nederland gegaan, maar die heeft er geen plaats meer voor. Inmiddels zijn er ongeveer 20 insecten uit de film naar onze afdeling gekomen, en beland op de zolder van het NME-centrum Ter Kleef.

Ans Boogers van de Kinderwerkgroep heeft zich ontfermd over deze dieren. Zij schrijft ons: “Tot nu toe heb ik op de zolder gevonden: **de Hommel, mevrouw Mug, de oude Mug, een sprinkhaan, een kakkerlak, de rode bosmier en vier soldatenmieren, de papillon, de Weps, een spin, de drie doodgravers, en een aantal lieveheersbeestjes.** Ze zijn hier een paar maanden en soms hun pootjes kwijt en soms hun masker.”

Ans vraagt of er mensen zijn die samen met haar en de beestjes op de zolder van Ter Kleef op zoek willen gaan naar de ontbrekende delen.

Kostuums uit de film 'Erik of het klein insectenboek'.

“En misschien”, zegt Ans, “als ze een beetje ziek zijn, moeten ze gerepareerd worden.”

Zoals de foto laat zien worden de insectenpakken zo nu en dan bij een natuuractiviteit van het IVN gebruikt. Er zijn volwassen insecten maar ook

kinderinsecten bij. De insecten hebben altijd veel bekijks en het is leuk om — verstopt in zo'n pak — een beetje toneel te spelen en het IVN te promoten. Wie vindt het leuk om dat samen met Ans te doen?

Neem voor zoektocht, reparatie of toneelspel contact op met Ans: ansivnz@gmail.com, of 06 41152908

Impressie van de Korte Duinen bij Soest. Foto: Marlies Bouten

Er staat weer een DAGJE-UIT in de planning

Op zaterdag 26 juni 2010 gaan we met de afdeling op bezoek bij IVN Eemland. Gidsen van deze IVN-afdeling nemen ons mee door de Korte Duinen bij Soest.

In 1997 zijn de stuifzandgebieden De Lange Duinen en de Korte Duinen door de provincie Utrecht aangewezen als aardkundig monument [1]. Dit omdat het gebied uniek is in West-Europa en de provincie het graag in stand wil houden. IVN Eemland heeft een boekje gemaakt over het natuurpad door de Korte Duinen.

Wilt u alvast een kijkje nemen in het gebied? Ga naar <http://www.ivn-eemland.nl/Natuurgebieden/Index.htm> Na de ALV van 18 maart a.s. is er meer bekend over dit dagje-uit; u kunt dan onze website raadplegen www.ivn.nl/zuidkennemerland.

Opgave of informatie bij Hans Kerkhoff, jfkerkhoff@prettel.nl, tel. 023 528 85 77 of Yneke Bettink tel. 023 525 49 95.

[1] Een gebied of landschap wordt benoemd tot aardkundig monument als het uniek is en als de ontwikkeling van het gebied over honderden of duizenden jaren kan worden gevolgd. In Zuid-Kennemerland is bijvoorbeeld de strandwal bij de Stompe Toren (Spaarnwoude) benoemd tot aardkundig monument.

Activiteitenprogramma Voorjaar 2010

IVN, Vereniging voor Natuur- en Milieueducatie, afdeling Zuid-Kennemerland

Zondag 7 maart 11.00 – 12.30

Bomen in de lente

I.s.m. de KNNV. Een excursie over (monumentale) bomen in bloei en een kijkje in de historie van de begraafplaats.

- ⊙ Ingang Algemene Begraafplaats aan de Kleverlaan
- ⓘ Hans Kerkhoff 023 - 5288577

Zondag 14 maart 8.00 – 9.00 uur

Met padden op pad Koningshof

De padden trekken van Koningshof naar Elswout en wij zoeken hen. Je hoort alles over het leven van de pad. Max. 30 kinderen: geef je op! Voor ouders een vogelexcursie. Verrekijker mee.

- ⊙ Parkeerplaats Koningshof, Duinlustweg 26, Overveen. Beperkte parkeerruimte: kom met de fiets of OV.
- ⓘ Aanm.: Ans Boogers 023-5312902 ansivzkc@gmail.com

Zondag 21 maart 13.00 – 16.00

Stinsenplanten op Thijsses Hof

Stinsenplanten staan nu volop in bloei op Thijsses Hof. Rondleidingen om 1, 2 en 3 uur. En stinsenplanten te koop!

- ⊙ Thijsses Hof, Mollaan 4, Bloemendaal
- ⓘ Jonne Misset 023 - 5274950 / jonnemisset@yahoo.com

Zondag 28 maart 12.00 – 13.00 uur

Stinsenplanten in Spaar en Hout

Aandacht aan de massale stinsenflora, de monumentale bomen en de cultuurhistorische aspecten van het landgoed.

- ⊙ Poortgebouw Kleine Houtweg 139, Oostzijde Haarlemmerhout
- ⓘ Hans Kerkhoff 023 - 5288577

Zondag 28 maart 10.00 – 13.00 uur

2-Seizoenen lentewandeling AWD

Stevige duinwandeling waarbij deze route ieder seizoen anders is. Welke kruiden, bloemen en dieren zie je hier nu? Neem te drinken en te eten mee. Toegangkaart verplicht. Kijker meenemen.

- ⊙ Waterleidingduinen, ingang Panneland.
- ⓘ Margo Slot, 023-5276145

Dinsdag 30 maart 19.00 – 20.30

Paasmaanexcursie: Hazen in de Hekslootpolder

Op zoek naar Hazen. Heksen én de maan zijn vanouds met Hazen verbonden. De excursie is dan ook op de avond van de 1ste volle maan in de lente: de Paasmaan. Tevens over de Paashaas...

- ⊙ Infopaneel hoek Spaarndamseweg/Vondelweg, Haarlem.
- ⓘ Eric van Bakel 023 - 5393507

Zondag 4 april 8.00 – 10.30 uur

Weidevogelexcursie Hekslootpolder

I.s.m. Vereniging Behoud de Hekslootpolder en VWZK. Kijker mee!

- ⊙ Infopaneel hoek Spaarndamseweg/Vondelweg, Haarlem.
- ⓘ Eric van Bakel 023 - 5393507

Zondag 11 april 11.00 – 12.30 uur

Stinsenplanten als lentebode in het Bennebroekbos

De Overplaats en het Bennebroekbos staan nu vol prachtige stinsenplanten die de lente aankondigen. Kom en geniet!

- ⊙ Parkeerplaats Linnaeushof, Binnenweg, Bennebroek.
- ⓘ Hans Kerkhoff 023 - 5288577

Zondag, 11 april 10.30 – 13.00 uur

Spaarwoudelandschap geschiedenisboek

Fietsroute door een historisch stuk van Spaarwoude. Hier zie je hoe een landschap in de loop der eeuwen kan veranderen. We gaan 5000 jaar terug in de tijd en maken kennis met landschap, cultuurhistorie en natuur. Mee: goede schoenen en verrekijker.

- ⊙ Standbeeld Hans Brinkers, Spaarndammerdijk, Spaarndam
- ⓘ Aanm.: J. Misset 023-5274950 jonnemisset@yahoo.com

Donderdag 15 april 18.30 – 19.30 uur

Natuurwandeling Schapenduinen en Caprera

Avondexcursie op twee landgoederen met een historische achtergrond. Prachtige mospaden, monumentale bomen en veel vogels.

- ⊙ Brederodelaan 145 in Bloemendaal. Vertrek buiten het hek
- ⓘ Harry Lips, 023 - 5340055

Zaterdag 17 en Zondag 18 april 13.00 – 14.00 uur

Bodemdiertjes op Voorjaarsevenement NME

Op beide dagen is er een voorjaarsevenement met een IVN-stand en de Groene Winkel. Om 13.00 uur is er voor kinderen van 4 tot 10 jaar een excursie om bodemdiertjes te zoeken.

- ⊙ Stadskweektuin Kleverlaan 9 Haarlem-Noord
- ⓘ Aanmelden bij de IVN-stand. Frank Jansen 023 - 5290984

Zondag 18 april 8.00 – 10.30 uur

Vogelexcursie, Elswout

Kijker meenemen.

- ⊙ Ingang landgoed Elswout, Elswoutslaan 12a, Overveen.
- ⓘ Roelof Boddaert, 023-5717773

Dinsdag 20 april 19.00 – 20.30

Voorjaar in het wandelbos Groenendaal

De vogels zullen voor een mooi voorjaarsconcert zorgen en u kunt genieten van de geuren en kleuren van het voorjaar.

- ⊙ Infopaneel parkeerplaats bij het restaurant
- ⓘ Wim Swinkels 023 - 5293302

Donderdag 22 april 19.00 – 20.30 uur

Voorjaar op Leyduin

Genieten van de laatste stinsenplanten, de broedvogels zijn terug en zingen volop: het voorjaar is begonnen!

- 📍 Parkeerplaats Leyduin, Manpadslaan, Heemstede.
- 📞 Marc van Schie, 023-5351239

Zaterdag 24 april 14.00 – 15.30

Excursie Theekruiden Middenduin

Op zoek naar kruiden die de voorouders hielpen te overleven. Net als zij maken wij na afloop samen een smakelijk drankje.

- 📍 Middenduin, Ingang Duinlustweg Overveen
- 📞 Graag aanmelden bij Yneke Bettink 023 - 5254995

Zondag 25 april 04.30 uur tot einde middag/begin avond

Nachtegalentocht Kennemerduinen ~~X~~

Wandel van de binnenduinrand naar zee en terug. Kijken en luisteren naar vogels van de duinen en de vogeltrek over zee. Lunch in Parnassia. Mee: kijker, extra eten/drinken en warme kleding.

- 📍 Kennemerduinen, ingang Bergweg, Bloemendaal
- 📞 Deelname uitsluitend na aanmelden bij Eric van Bakel via ericvanbakel@hetnet.nl, 023-5393507

Zondag 25 april 11.00 – 12.30

Middenduin: naar water- en bodemdierdier

Wie heeft er aan de dennenappels geknaagd? We zoeken waterdierdier en vangen bodemdierdier. Potje, loepje en kijker mee. Voor ouders is er tegelijkertijd een aparte vogelexcursie.

- 📍 Middenduin Ingang Duinlustweg Overveen, parkeerplaats
- 📞 Petra van Wezel 023 - 5246786

Zondag 2 mei 08.00 – 10.30 uur

Weidevogelexcursie

I.s.m. Vereniging Behoud de Hekslootpolder en Vogelwerkgroep Zuid-Kennemerland. Kijker meenemen!

- 📍 Infopaneel hoek Spaarndamseweg/Vondelweg, Haarlem.
- 📞 Eric van Bakel 023 - 5393507.

Zondag 16 mei 11.00 – 12.30

Natuur en Historie Hageveld

Landgoed Hageveld heeft een rijke historie, en is ook een prachtig (hoewel bedreigd...) klein stukje natuur.

- 📍 Parkeerplaats voor de hoofdingang van de school.
- 📞 Hans Kerkhoff 023-5288577

Zondag 16 mei 11.00 – 13.00

Rondje Vogelmeer

Op ontdekkingstocht naar bijzonderheden.

- 📍 Informatiebord op parkeerplaats bij Parnassia
- 📞 Ronald van Zon 023 - 5492719

Woensdag 19 mei 20.00 – 22.00 uur

Nachtegalenexcursie AWD

i.s.m. Waternet en de Vogelwerkgroep Zuid-Kennemerland. Toegangkaart verplicht. Kijker meenemen.

- 📍 Ingang Waterleidingduinen Zandvoortsestraat, bij Bentveld
- 📞 Roelof Boddaert, 023-5717773.

Zondag 23 mei 12.00 – 16.00

Zee-evenement: "Fijn om in een badplaats te zijn"

Uitwaaien aan zee bij het JuttersmuZEEum. Voor jong en oud: excursies, uitleg over zee- en strandvondsten, knutselafel, kornetvissen, tentoonstelling en een puzzeltocht.

- 📍 JuttersmuZEEum Zandvoort
- 📞 website of Ciska Klarenberg 023 - 5848789

Donderdag 3 juni 19.00 – 20.30

Zomerse wandeling op Huize Vogelenzang

Stilte en ruimte op dit weinig bezochte landgoed. Met wat geluk kunnen wij in de avondzon damherten observeren.

- 📍 Parkeerplaats bij ingang Panneland, A'damse Waterleiding Duinen

Zondag 6 juni 11.00 – 12.30

Strandexcursie voor kinderen, IJmuiden

Samen gaan wij het strand verkennen en het Juttersspel spelen. Misschien zelfs vissen met een kor. Ouders gaan niet mee.

- 📍 Jachthaven IJmuiden, eindpunt bushalte lijn 82 en 4
- 📞 Antoinette Haan 023 - 5657582

Zondag 6 juni 11.00 – 12.15

Natuurpad Boerderij Zorgvrij (4 t/m 10 jaar)

Nieuwsgierig wat er allemaal in het bos te vinden valt? Doe mee aan het natuurpad bij de boerderij Zorgvrij.

- 📍 Boerderij Zorgvrij, Genieweg 50, Recreatiegebied Spaarnwoude
- 📞 Frank Jansen 023 5290984

Woensdag 9 juni 19.00 – 20.30

De moeite waard! Westelijk Tuinbouwgebied

Duinvlief is een oud buiten dat grenst aan Elswout met grote bomen met holenbroeders. Verwilderd, rijk aan wilde planten.

- 📍 bij café Het Wapen van Kennemerland, Ramplaan 125
- 📞 Erna Schreuder 023-5314647

Donderdag 10 juni 19.00 – 20.30

Zeedorpenlandschap Kostverlorenpark Zandvoort

Duinterrein met interessante cultuurhistorie en rijke flora

- 📍 ingang Quarles v. Uffordlaan 1, Zandvoort
- 📞 Roelof Boddaert 023-5717773

zie verder volgende pagina >

IVN-ZK Activiteitenprogramma - Meer informatie over onze activiteiten op www.ivn.nl/zuidkennemerland

Excursies gaan altijd door, ook als het regent. Aanmelden is niet nodig, tenzij aangegeven.

📍 = plaats van vertrek; 🚲 = fiets; 📞 = informatie; 🚼 = (ook) voor kinderen; ~~X~~ = niet voor kinderen

IVN duikt nieuwjaar in met werkdag op Kennemerstrand

Het jaar begon goed. Meteen de goede voornemens in praktijk gebracht. Dat was ook de insteek van de natuurwerkdag op 2 januari bij IJmuiderslag. De handen uit de mouwen in de buitenlucht, de oliebollen er weer af werken en - *en passant* - nuttig werk in de natuur doen.

De Natuurwerkgroep van het IVN Zuid-Kennemerland organiseert jaarlijks in de herfst en winter een stuk of acht werkdagen. Diverse organisaties in de regio, zoals in dit geval de Vrienden van het Kennemerstrand, maar ook Waternet en Landschap Noord-Holland, zijn blij met het werk dat op deze manier door vrijwilligers wordt verricht. Zij stellen daar meestal dan ook koffie, vlaai en soep tegenover. En voor ons vrijwilligers, velen met zittend werk of zonder eigen tuin, is het heerlijk om lekker fysiek bezig te zijn in de natuur, steeds in een ander mooi gebied.

Na het verlengen van de Zuidpier (1970) is er door aanspoelen een grote strandvlakte ontstaan, waarin begin jaren '90 het Kennemermeer is gegraven. Er is spontaan een nieuwe duinvallei ontwikkeld. Omdat niemand er naar omkeek is er met hulp van vrijwilligers veel gedaan en zijn er veel nieuwe plant- en diersoorten gekomen.

Het terrein heeft veel onderhoud nodig. De laatste jaren tieren de duindoorns en andere struiken hier welig. Zo woekeren over de kale duinen en houden op deze manier andere, zeldzamere, planten weg. We willen graag dat de Blauwe zeedistel, Nachtsilene en Schapengras er in het voorjaar gaan bloeien. Dan wordt ook het leefgebied voor de Heivlinder verbeterd. Daarvoor moesten de duindoorns flink uitgedund worden.

Ondanks koude en een dun laagje verse sneeuw, waren ruim twintig mensen komen opdagen die, na de koffie, met beschermende handschoe-

nen de snoeischaar en -zagen paktten en een strook van het gebied duindoornvrij maakten. Een paar mensen sjuwden de weggehaalde takken en struiken naar de stortplaats en een ander groepje plaatste een nieuwe slagboom om ongewenste auto's uit de duinen te houden.

Met tussendoor enkele pauzes met warme koffie, thee en soep en de bij elke natuurwerkdag aanwezige vlaaien, het werken zo nu en dan afgewisseld met sneeuwballengooien (alleen voor liefhebbers) was ieder om drie uur weliswaar moe, maar ook voldaan en nog niet uitgeput. Beter kun je het niet hebben op zo'n werkdag. Ik doe vast nog eens mee. U ook?

Jan-Willem Doornenbal (ook foto's)

Vervolg Activiteitenprogramma

Zondag 13 juni 12.00 – 13.30

Excursie Waterbeestjes Poelbroek

Kinderen vangen en bekijken zelf waterdiertjes. Er zijn materialen, maar neem zelf ook wat mee (zie website)

- 📍 vanaf het einde van de Bernadottelaan bij de Meerwijkplas
- 📞 Dik Vonk 023-5254140

Zondag 13 juni 11.00 – 12.30

Kornetvissen bij Parnassia

Met een kor het water in, ontdek wat er leeft in de zee.

- 📍 Strandopgang bij restaurant Parnassia
- 📞 Bart Poelman 023 - 5324213

Donderdag 1 juli 20.00 – 21.30

Zeedorpenlandschap Zuidduinen

Zeedorpencultuur met karakteristieke zeedorpenvegetatie.

- 📍 parkeerwachtershuisje Ir. G. Friedhoffplein, Zandvoort
- 📞 Erna Schreuder 023-5314647

Tijdstip op dit moment nog niet bekend.

Oeverwaluwen bij de Toolenburgerplas

- 📍 Zie www.ivn.nl/zuidkennemerland
- 📞 Marcel Schalkwijk 023-5636888 marcel.schalkwijk@quicknet.nl

OP ZOEK NAAR STINSENPLANTEN

Kom mee naar buiten allemaal!

Onlangs stond ik met een gids te praten over de organisatie van onze jaarlijkse Stinsenplantendag, toen iemand naast mij vroeg: "Wat zijn dat eigenlijk, stinsenplanten?" Op dat moment besef je dat het begrip stinsenplant weliswaar bij de gidsen algemeen bekend is, maar dat heus niet iedereen die term kent. Het grappige is echter, dat veel mensen de term misschien niet kennen, maar een aantal van die stinsenplanten beslist wel. Want wie kent niet het sneeuwkllokje, de tulp, de crocus of de primula?

Stins of steenhuis

De term stinsenplanten is afgeleid van het Friese woord 'stins', een 'stenhuis', gebouwd in de Middeleeuwen. In die tijd bouwde men voornamelijk houten huizen. Mensen met geld en macht bouwden een huis van steen. Dat had aanzien, maar was ook veiliger. Hun vijanden konden een stenen huis niet makkelijk in brand steken. Bij een stenen huis hoorde een grote tuin. Later werden die tuinen landgoederen.

Slanke sleutelbloem (*Primula elatior*).

Hoe kom ik onder al die bladeren uit?

In het vroege voorjaar ligt er vaak een dicht pak bladeren op de bodem van het bos. Hoe kan een stinsenplant daar nou onderuit komen? De oplossing is niet om er onderuit te kruipen, maar om gewoon een gaatje te boren! Dat doet de plant door enzymen af te geven aan de buitenkant van het schutblad. Die enzymen maken een gaatje in het dorre blad en zo groeit de plant naar het licht toe.

De Vingerhelmbloem (*Corydalis solida*) met inbraaksporen, veroorzaakt door een hommelt zoek naar nectar.

Gebruikelijk in die tijd was om nuttige, eetbare gewassen te kweken. Zo niet in de tuinen die bij een stins hoorden. De status van de eigenaar vroeg om siergewassen en die waren vaak afkomstig uit het buitenland, vooral uit Zuid- en Zuidoost Europa. De rijke eigenaren hadden daar vaak contacten. Als relatiegeschenk kregen zij mooie bol- en knolgewassen. Of een vriend die op reis ging, nam mooie bolgewassen mee terug. Eenmaal aangeplant verwilderden de knollen en bollen. Stinsenplanten zijn dus ingeburgerde vreemdelingen.

Voorjaarsbloeiers

Veel stinsenplanten bloeien al vroeg in het voorjaar. Het is dan nog te koud om voedsel uit de grond te halen. Deze voorjaarsplanten groeien echter uit een bol, knol of wortelstok. Daarin zit voedsel opgeslagen.

Van oorsprong groeien veel stinsenplanten in de bossen. 's Zomers staan de bomen volop in blad en kunnen daar weinig planten groeien. Maar in de vroege lente, als de bomen nog kaal zijn, is er voldoende zonlicht voor planten om te groeien. Dat is dan ook de tijd van de stinsenplanten.

'Inbraak' door hommelmkoningin

De Vingerhelmbloem bloeit in de tijd dat de hommelmkoninginnen weer wakker zijn geworden; zij hebben dan veel nectar nodig. Hommels zijn te dik om in de bloem te kruipen en hun tong is te kort om helemaal achterin bij de nectar te komen. Hoe lossen ze dit probleem op? Kijk maar op de foto. In het 'slanke' deel van de bloem maakt de hommelt bovenin een gaatje, zodat ze direct bij de nectar kan.

Excursies

We nemen u in het vroege voorjaar graag mee naar buiten, op zoek naar stinsenplanten.

Op de eerste lentedag, zondag 21 maart, houden wij onze jaarlijkse Stinsenplantendag in Thijsses Hof in Bloemendaal. De zondag erna – 28 maart – kunt u met een gids op zoek gaan naar Stinsenplanten op het oude landgoed Spaar en Hout (bij de Mariastichting). En op zondag 11 april gaan we kijken wat er bloeit in het Bennebroeker Bos.

Kijk voor de tijden in het activiteitenprogramma in deze Toorts of op onze website.

Tekst: Jonne Misset (met dank aan Dik Vonk)

Foto's: Bertine Hagmeijer

Een veld vol blauwe Anemonen (*Anemone apennina*) in Thijsses Hof.

Gidsen gezocht !!

Wat is er mooier dan op de eerste lentedag mensen rondleiden langs de stinsflora in Thijsses Hof?! Wil je gidsen op 21 maart tussen 13.00 uur en 16.00 uur? Meld je aan bij jonnemisset@yahoo.com. Informatie en voorlopen excursie wordt geregeld.

Eindpresentaties Natuurgidsencursus

Afgelopen november hebben we genoten van de afsluiting van de Natuurgidsencursus. We leerden de aankomende gidsen door hun presentatie, vaak vol humor, kennen. Hieronder geven we in het kort de presentaties weer. Een uitgebreid verslag vindt u op onze website www.ivn.nl/zuidkennemerland

Allereerst gaven Wim Lutgerink, Marianne van Ginhoven en Thérèse van Groeningen ons een reden waarom je een vogelexcursie zou geven: "We gaan wel naar de eendjes toe, maar niet naar de heggemusjes." Door kleine, soms hilarische toneelstukjes, lieten zij zien waar je de vogels aan kunt herkennen. Tot slot nog een tip van Thérèse voor als het excursiepubliek teveel door de uitleg heen praat: "Mag ik even uitzingen? Als ik een wurm in m'n bek heb, bent u weer aan de beurt."

Nico Wisse en Stephan Versaan hebben mogelijkheden onderzocht van nme-activiteiten voor allochtone kinderen in Schalkwijk. Zij werkten voor en vanuit het Natuurcentrum in Schalkwijk. Het onderzoek is in een echt onderzoeksverslag vastgelegd.

Een cursus voor Natuurouders werd opgezet en gegeven door Cees Timmermans, Elvira Sanders en Marc Eriks. De cursus had een theoriegedeelte over het onderwerp strand, een gedeelte over hoe je werkt met kinderen en een praktijkgedeelte waarin de ouders daadwerkelijk met de kinderen aan de slag gingen op het strand. Daarbij lag het accent op de beleving. In samenwerking met Yneke Bettink, die voor de afdeling de aangevraagde excursies regelt, hebben Ok Overbeek, Karin Obbink en Renate Boxem een overdraagbaar systeem ontworpen voor het regelen van deze excursies. Het systeem is ook letterlijk overdraagbaar: alles – inclusief instructies – bijeen in een grote tas. Als Yneke op vakantie gaat, kan iemand anders het zó overnemen.

Cune Dessing en Bas Brouwer ontwikkelden natuuractiviteiten op een school in Vogelenzang, voor zowel onder- als bovenbouw. Gekozen werd voor vogels.

De toehoorders bij hun presentatie mochten meedoen met een quiz over vogels en kregen daartoe een papie-

Jan Saveur, de coördinator van de Natuurgidsencursus, tijdens de vogelquiz.
Foto: Esther van den Braak

ren snaveltje met elastiekjes eraan: snaveltje op bij goed, af bij fout, tot alleen het oppersnaveltje overbleef.

Een wandelboekje over stinsenplanten in De Hout, dat is het resultaat van het werk van Paul v.d. Bovenkamp, Nico Slotboom en Reina de Smeth. Zij willen hiermee het grote publiek wijzen op de schoonheid van de Haarlemmer Hout, wat natuur en cultuur betreft. Het boekje kost €1 en is te koop bij het VVV en bij La Place Dreefzicht. De gemeente Haarlem heeft het boekje in het kerstpakket voor haar ambtenaren gedaan (ook een verdienste van Paul, Nico en Reina!).

Petra van Wezel ontwikkelde samen met Sietse Terpstra natuuropdrachtjes voor kinderen in Middenduin. Helaas overleed Sietse plotseling in juni 2009 en moest Petra de opdracht alleen afmaken en presenteren. Samen hebben zij voor de IVN-kindergidsen een kaart van het gebied gemaakt, waarop aangegeven staat wat je ziet en waar je specifieke opdrachten kunt doen.

Op een heel klein gebiedje, namelijk een tafel in de kantine van Ter Kleef gaf Gerard van Aken zijn toehoorders een paddenstoelenexcursie. Op die tafel een keur aan prachtige paddenstoelen, niet geplukt natuurlijk, maar gemaakt door onze leden Leo en Mieke v.d. Brugge.

Zes cursisten hebben een Groencursus opgezet en uitgevoerd. Dat was niet zo moeilijk, aldus een van hen: "Wij verkondigen het geloof. Niet aan heidenen maar aan gelovigen. Dus dat gaat altijd goed."

Patrick Wokke, Arend Reinink, Yvonne Roep, Rinske Jagtenberg, Meins v.d. Wal en Wim Swinkels zetten een cursus in elkaar over 'Planten en dieren in het voorjaar'. Met twee theorieavonden die werden afgesloten met een

multiple-choice-toets en twee excursies in de Amsterdamse Waterleidingduinen en in Thijssse's Hof.

Tot slot van dit verhaal - maar in werkelijkheid beten zij het spits af – de eindpresentatie van Bertine Hagmeijer en Esther van den Braak. Zij maakten met z'n tweeën –aan de zijlijn bijgegaan door de redactie – een uitgave van De Toorts, geheel in kleur.

Daar stonden twee vrouwen die precies wisten hoe ze een zaal konden betrekken bij hun presentatie. Dus op de flip-over geen chronologisch overzicht van hun werkzaamheden, maar antwoorden van de zaal op hun beginvraag: "Wat denken jullie dat er allemaal moet gebeuren als je een Toorts gaat maken". En via die antwoorden vertelden zij hun verhaal over het ontstaan van de geheel in kleur gemaakte Toorts.

Tot grote verrassing van de cursistengroep kregen zij de allereerste kleurenToortsen uitgereikt. Complimenten! Geweldig! Fantastisch.

Maar dit verhaaltje heeft een vervolg, en wat voor één. Tot ons grote genoegen wilden Esther en Bertine de redactie komen versterken en het bestuur heeft toegestemd in het vervolg van een kleurrijke Toorts voor de periode van één jaar (als proef).

Een mooier begin van het nieuwe jaar kun je als redactie toch niet wensen.

De oudste deelnemer aan de cursus, Gerard van Aken, zet een handtekening onder zijn Natuurgidsendiploma. Foto: Herman Zevenberg

Op 14 november 2009 kregen de 26 cursisten hun officiële Natuurgidsendiploma uitgereikt. De zaal was gevuld met bestuursleden en leden van de afdeling, familie en vrienden van de cursisten en vertegenwoordigers van de gemeenten uit ons werkgebied.

Marisca van der Eem & Jonne Misset

OPROEP: Wie heeft foto's voor het volgende nummer?

Het volgende nummer van De Toorts wordt weer een themanummer. Het thema is 'van klein naar groot'. Heeft u foto's die volgens u passen bij dit thema? Plaats ze dan op de website van IVN Zuid-Kennemerland.

Ga hiervoor naar: www.ivn.nl/zuidkennemerland >informatie >voor leden >ga naar de community.

U kunt uw foto's ook mailen aan de redactie: ivnk.toorts@gmail.com. Zet erbij wat de foto voorstelt, waarom hij genomen is en waarom hij in het thema past

Wie weet staat uw foto dan de volgende keer in De Toorts!

De innerlijke wekker werkt op licht

Het is buiten nog donker, maar zelfs als het al licht wordt, heb ik een flinke 'buitenwekker' nodig om wakker te worden. Mijn biologische klok werkt duidelijk niet zoals het hoort. Deze klok heeft namelijk een kleine, maar noodzakelijke onnauwkeurigheid, waardoor dieren (en mensen) zich in de loop van het jaar kunnen aanpassen aan de verandering van de daglengte. Door hun inwendige klok elke dag gelijk te zetten met het moment waarop de schemer valt, stellen nachtdieren het begin van hun activiteiten steeds iets uit naarmate het voorjaar vordert. Dagdieren gebruiken daarvoor de ochtendstond.

Wanneer je beschikt over een biologische klok, dan reageer je doeltreffender op invallende duisternis of opkomend zonlicht. Je hoeft dan niet steeds te controleren of het al tijd is om op pad te gaan. Dieren die in groepsverband leven (zoals ook de mens) worden door soortgenoten gewekt als de eigen klok achterloopt. Waarschijnlijk was voor onze verre voorouders de ochtendschemer een belangrijke regulerende factor. Het ochtendlicht moet onze biologische klok 'gelijkzetten'.

Ook planten hebben een biologische klok. Bloemen ontkiemen op speciale momenten in de nacht, dag of schemer, als hun bestuivers actief zijn. Sommige bloemen zijn heel beperkt

Klein Hoefblad
Foto: Marisca van der Eem

open en zorgen er zo voor dat alleen bijen (die een scherp tijdsgevoel hebben) bij de nectar kunnen komen en niet de andere insecten die wel de nectar lusten, maar niet bijdragen aan de bestuiving. Fotosynthese kan alleen overdag plaatsvinden en dan moet er geen moment verloren gaan. De biologische klok zorgt ervoor dat de plant bij zonsopgang paraat is.

Dit ritme noemt men een circadisch ritme (Zie groene blok) en het is één van de levensritmes. Ditzelfde ritme spoort vogels aan klaar te zijn als de dag aanbreekt. Er is een vaste volgorde waarop vogels 's morgens aanvangen met zingen. Iedere dag weer op bijna hetzelfde tijdstip. Elke soort heeft een bepaalde lichtsterkte nodig om te gaan zingen. Duidelijk wordt de invloed van het licht als er veel bewolking is: het gezang begint dan later. Maar ook een lagere temperatuur of een harde wind beïnvloedt de start van het ochtendgezag. Het territorium moet aangegeven worden, dus gezongen wordt er. Als het licht voldoende is om voedsel te gaan zoeken, stopt het gezang en wordt de energievoorraad weer op peil gebracht die tijdens de nacht drastisch is geslonken.

Ook andere dieren gebruiken de vroegte. Herten en andere bladeters

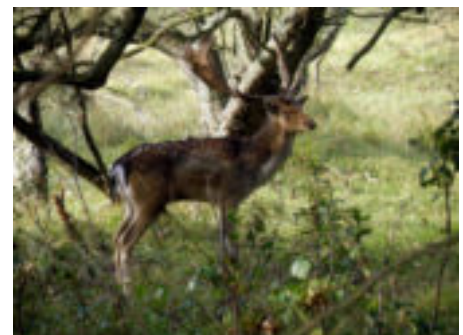
Circadiaan

Circadiaan is een Latijns woord. CIRCA-DIEM betekent 'een dag rond'. Het is het natuurlijke slaap-waakritme waardoor organismen in staat zijn om zich aan lichthoeveelheid, temperatuur en andere milieuveranderingen aan te passen. Bij de mens is het zo dat een vermindering van licht via het oog doorgegeven wordt aan het deel van de hersenen waar dit circadisch ritme opereert. Dit werkt als signaal voor het lichaam dat de nacht zijn intrede doet en de rustfase kan beginnen en 's morgens bij vermeerdering van licht dat de tijd weer aanbreekt om actief te worden.

profiteren van de dauw als extra vocht. Ook de kikkers, padden en salamanders trekken erop uit door een nog vochtige vegetatie om voedsel te zoeken. Glazenmakers rusten in de nacht tussen de bladeren en kunnen 's morgens pas vliegen als ze door de zon voldoende verwarmd en gedroogd zijn. Tegen zonsopgang krijgt de stinkzwam, die binnen één nacht boven de grond komt en uitgroeit tot een volwassen paddenstoel, al bezoek van vliegen die op zijn stank afkomen en in ruil voor hapjes gelei, de sporen van de paddenstoel verspreiden.

In de loop van de evolutie hebben planten en dieren zich aangepast aan het voor hen meest gunstige moment om actief te zijn. Dieren die zich zowel 's nachts als overdag kunnen handhaven en die overdag door de mens geregeld gestoord worden, wijken steeds meer naar de nacht uit. Maar ook daar is de mens met zijn vele geluid en kunstlicht vaak een grote stoorzender. Ook voor zichzelf. Willen we daarom op vakantie zo graag naar een gebied waar het 's nachts nog stil is en helemaal donker, op het licht van de maan en sterren na? Even terug naar ons oercircadisch ritme?

Marisca van der Eem

Daghert
Foto: Arnold Philippo

Straatje om

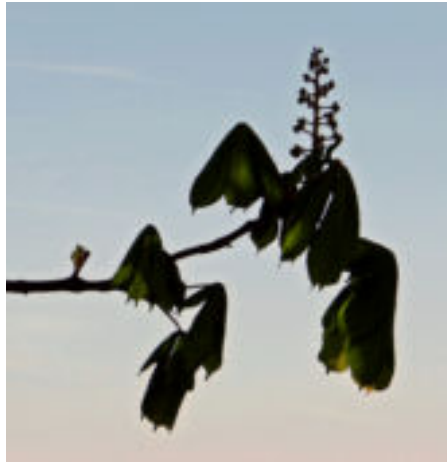
'De natuur wil voor niemand iets van haar goedheid achterhouden en hare genietingen hangen zo maar voor het pakken in de lucht', aldus Felix Timmermans in Pallieter.

En dat is waar. Maar als je begin januari gaat wandelen, het is koud en er ligt sneeuw, dan moet je een extra oog en oor gebruiken. Of wat fantasie en herinneringen.

Vlak achter ons huis staan drie kastanjes en volgens mij is één ervan van ons. Ruim 25 jaar geleden stopten onze dochters een aantal kastanjes in de grond, achter in onze tuin. Vol belangstelling werd het ontkiemen en opgroeien gevolgd.

Maar toen werd de boom wat te groot voor ons. Wat nu? Afdeling Groenvoorzieningen van de gemeente wilde hem wel overnemen en zou hem in de buurt planten. En nu zeg ik hem gedag als ik langs loop of ik zet hem op de foto, zoals vandaag. In die kleverige knoppen zit al het moois verborgen dat over een maand of twee aan het licht komt: bladeren en bloemen. Daar moet je eens met je neus bovenop gaan staan, dan zie je het zachte dons nog uit het winterbed.

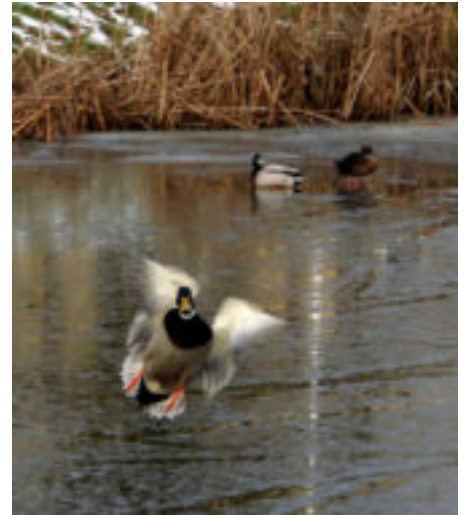
Op de grond ligt nog sneeuw waardoor

je maar af en toe een plukje gras ziet. En wat daar dan weer onder zit, daar kun je nu alleen over fantaseren. Zou hier, recht onder mijn voeten, een meikever als larve of als pop leven? En zou die dan in mei bij mij op bezoek komen, net als een van zijn soortgenoten vorig jaar? Ik zat toen in de tuin en zag iets op de grond scharrelen. Het probeerde tegen de stoelpoot op te klimmen. Ging niet. Opnieuw proberen. Lukte weer niet en hij viel op zijn rug. Ik kon hem mooi bekijken en op de foto zetten. Toen ik hem weer omrolde, probeerde hij de trap op te lopen. Wat een dom beest: je hebt toch vleugels! Maar omdat ik bang was dat er iemand op hem zou trappen, heb ik hem tussen de struiken gezet. Toen ik ging opzoeken wat ik op de foto had gezet, bleek het een meikever te zijn. Had ik nog nooit gezien.

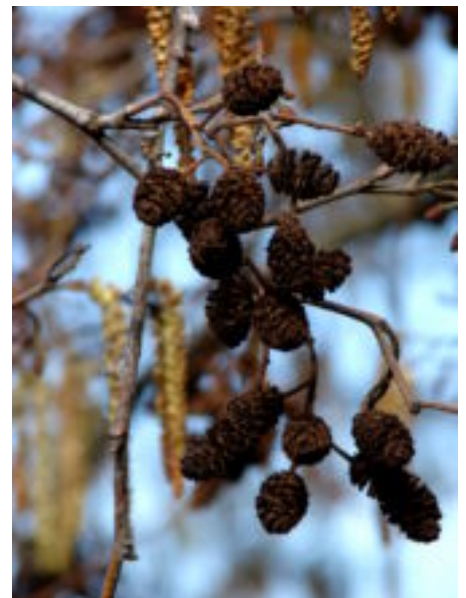
Wie mij vandaag wel zagen waren eenden, waterhoentjes en meerkotten. Massaal kwamen ze op mij af want ze dachten 'ha, daar komt oud brood'. Maar er kwam alleen een vrouw met papier en potlood en een fototoestel. Zodra ze dat in de gaten hadden draaiden zij zich om en bekeken ze me niet meer. Ik hen wel en ik genoot van de manier van aanvliegen, op het ijs landen en doorglijden op de buik.

Maar ik wilde verder kijken naar de

genietingen die zo maar in de lucht hingen. En één daarvan is voor mij de elzenproppen en katjes, iets verder langs het water. Zo mooi, dat verschil tussen die verhouten proppen en die ogenschijnlijk kwetsbare katjes. Maar die kunnen heel wat hebben. Iedere wandeling weer realiseer ik me hoe ongelooflijk knap de natuur in elkaar zit. En dat het er vaak zo eenvoudig uitziet: een knop, een bolletje, een kastanje. Achteloos ga je er soms aan voorbij: maar maak ze eens open, of wacht tot ze zelf opengaan en voor je ogen voltrekt zich een wonder. Ja, de genietingen hangen zomaar in de lucht of komen straks de grond weer uit.

Tekst en foto's: Marisca van der Eem

Rondje thuis

Kastanjes, ik ben er gek op. Handen vol neem ik in de herfst mee naar huis. Die gaan in alle jaszakken tot volgend jaar herfst. Maar ook op de buitentafel liggen ze tot ze beschimmeld zijn. In het boekje 'de knoppen gaan open' zag ik de binnenkant van een kastanje en dacht: ik ga ook eens kijken hoe die van mij er van binnen uitzien.

Op verschillende manieren sneed ik de al wat verdroogde kastanjes door en wat ik had gelezen zag ik ook: alles is in miniatuur binnen die ondoordringbare bruine huid al aanwezig. Het grote witte, meelachtige deel zijn de zaadlobben. Doordat ze vol reservestoffen zitten zijn ze zo vervormd dat je er niet de eerste twee kiemblaadjes in kunt herkennen. Het kleine groene kiempje vlak onder de zaadhuid bestaat uit een kiemworteltje, kiem stengeltje en kiemknop waarop aan de top al bladeren in aanleg zitten. Uit deze knop komt later een tak met bladeren voort, die de

stam zal gaan vormen van een nieuwe kastanjeboom. Maar tot hij zelfstandig voedsel uit de lucht en de aarde kan halen, blijven de kiembladen hem van voedsel voorzien.

Dit gebeurt in het voorjaar. Het zaad neemt water op en gaat zwellen. De verdroogde zaadhuid scheurt open waar de weerstand het kleinst is, en de kiemwortel komt naar buiten. En in tegenstelling tot andere delen van de plant, wordt de wortel afgestoten door het licht en buigt hij omlaag en boort zich dieper in de aarde. Daar begint hij zich te vertakken, terwijl de stengel zich naar boven richt en steeds langer wordt, met bovenaan twee bladeren die gelijk zijn aan de bladeren van de volwassen boom. En tijdens al dit groeien is er nog steeds verbinding met de kastanje en zijn reservevoedsel.

Daar denk ik niet direct aan als ik met zo'n kastanje in mijn hand loop. Ik ben dan meer met die glimmend bruine

jaar zijn ze in Leiduin zelfs als een vliegende wolk te zien geweest. Ik had altijd bij de naam het gevoel dat het een beestje was van vóór mijn tijd (1947). Ik kende niemand die er wel eens een in het echt had gezien. Dus was de verrassing groot toen ik mijn eerste exemplaar zag. Het was zó groot: zo'n drie tot vier centimeter.

Er schijnt een enorme uitbarsting te zijn geweest tussen 1944 en 1958. Daarna liep de populatie sterk terug. Van vroeger tijden weten we de aantallen, omdat sinds de 17e eeuw meikevers door kinderen werden verzameld om ze te bestrijden. De kerken hielden de vergoedingen goed bij.

Maar waarom zou de meikever bestreden moeten worden? Omdat hij schade toebrengt aan de gewassen die voor de mens belangrijk zijn. Eerst als engerling, zoals het beest heet na de geboorte. Het is dan een gekromd rupsachtig dier dat twee tot drie jaar onder de grond blijft voordat het zich daar verpopt. Maar vóór die tijd is het schadelijk, omdat het knaagt aan de wortels van de kruidachtige planten, maar ook aan die van de bomen. Dit is de vraatperiode waarin drie ontwikkelingsstadia zijn. Bij het laatste graaft de engerling zich dieper in de grond en verpopt zich daar. Vanaf eind april, begin mei, afhankelijk van de temperatuur, komt de kever voor het eerst van zijn leven boven de grond en doet zich daar verder te goed aan bijvoorbeeld de bladeren van mijn kastanjeboom, hoewel hij een voorkeur voor eik of beuk heeft. Daar vreet hij (en zij) zich rijp, waarna de paring volgt. Het vrouwtje legt haar eitjes enkele centimeters diep in de grond. Daarna begint de cyclus weer opnieuw. Tenzij er een mol langs komt of vogels in de grond wroeten en zo'n smaakvol hapje vinden.

Marisca van der Eem

buitenkant bezig, maar nu ik heb gezien wat erin zit, zal ik me nooit meer alleen tot de buitenkant beperken. De schoonheid zit van buiten en het wonder zit van binnen.

Maggiolino, oh, wat klinkt dat mooi. Ik zou daar niet onze meikever uithalen. Toch is het de Italiaanse naam voor de kever die vorig jaar bij mij op bezoek kwam. Zijn Latijnse naam is *Melolontha melolontha*. Als ik er informatie over opzoek, kom ik niet tegen dat ze hier in het westen voorkomen. Maar de afgelopen twee

De Wilg

Wilg – Salix Wilgenfamilie – salicaceae

Deze uit ons landschap niet weg te denken boom komt in vele soorten en vormen voor in onze woonomgeving. We zien hem vaak bij rivieroeveren, waarlangs hij zich spiegelt in het water. Niet alleen het landschap maar onze gehele cultuur is samengegroeid, onlosmakelijk verbonden met de wilg.

Loopt u een stukje mee?

Ik stel voor om een klein stukje met me mee te lopen, vanaf ingang Koevlak van het Nationaal Park Zuid-Kennemerland. Bij het Wed zien we tegen de waterkant een omheind soort oase, in de overigens kale zandvlakte. Nu de struikachtige bomen nog in knop zijn, lijkt het allemaal vrij saai, bijna onherkenbaar. Echter, bij het lengen der dagen en met wat zonnewarmte, gebeurt het: de ene knopschub wordt opzij geduwd en afgeworpen. Dan verschijnen de zogenoemde katjes. Dat zijn óf manlijke óf vrouwelijke staande bloemtrosjes, elk aan een andere boom.

Van donkere naar licht

De manlijke katjes met hun geel-donzig uiterlijk vormen een sterk contrast met de oorspronkelijke donkere verpakking. Die kan per wilgensoort variëren van donkerbruin tot bijna donker goudgeel-kleurig. En de zilverglanzende, vrouwelijke katjes zijn bijna lichtgevend! Het rijpe zaad, dat op de vrouwelijke bomen rijpt, wordt verspreid door de wind en bezit daartoe een pluise of parapluutje. De kiemkracht is zéér kort, soms minder dan één dag. De vermenigvuldiging is dan ook – op de boswilg na – eigenlijk altijd door middel van stekken. De wilg is heel gemakkelijk te stekken en bezit een enorme groei-kracht. Hij kan wel honderd jaar worden en tot vijftiengint meter hoog!

Mens en wilg: een twee-eenheid

Wilgen en mensen hebben altijd samengeleefd, immers allebei hebben ze water nodig. De Kelten wisten dat ook en noemden de wilg 'Sal lis': 'bij het water'. Hierin herkennen we de geslachtsnaam 'Salix'. Mensen uit oude culturen buiten Europa, evenals Indianen in Amerika en Germanen en Kelten[1] uit onze streken, allen schrijven bepaalde krachten toe aan de wilg. Bovendien ontdekken ze ook fysieke

eigenschappen, waardoor de buigzame twijgen al snel voor diverse vlechtwerken en voor houtwerk in bredere zin gebruikt worden. Denk aan: fuiken, eendenkorven, meubels, manden, zinkstukken, fluitjes en knijpers. En: in het voorjaar misstaat een takje katjes tussen narcissen absoluut niet, het is feestelijk!

De wilg als medicijn

De oude culturen en beschavingen weten al veel over wilgen. Indianen gebruiken zowel thee van de wortels, tegen wormen, als thee van de bladeren als anti-koortsmiddel. Het buitenste van de bast wordt tegen spit gebruikt en het binnenste van de schil helpt zo nodig bij transpiratie. Ook bij andere volkeren worden preparaten gemaakt voor zwakte van darmkanalen, scheurbuik, dysenterie en tuberculose, bij reumatische pijnen, eczeem, brandwonden, open wonden en 'roos'. Tot 1955 werd wilg in de Verenigde Staten officieel nog als bloedstelpend middel vermeld. Er is veel wetenschappelijk onderzoek[2] gedaan naar werkzame stoffen die medicinaal gebruikt kunnen worden. Wilgenschors bevat *salicine*, dat bij inwendig gebruik (waarschijnlijk) in *salicylzuur* wordt omgezet. Dit werd vóór de uitvinding van aspirine als pijnstillend gebruikt. In hoge concentraties (tot 20%) wordt het nu nog gebruikt bij de behandeling van wratten: het verweekt de hoornlaag van de huid.

De wilg leeft graag samen

Ecologisch gezien lijkt de wilg zeer sociaal. Bij kruipwilgen konden we dat tijdens inventarisaties mooi waarnemen. Er wordt samengeleefd met de zeldzame *gelobde maanvaren* en met enkele soorten van de *orchideeënfamilie*, terwijl er ook leden van de *addertongfamilie*, de *wintergroenfamilie* en *wolfsklauwen* kunnen staan. Ook leven in het duin talloze soorten paddenstoelen samen met de kruipwilg, zoals *vezelkopjes*, *gegordelde gordijnzwam* en *kruipwilg-russula*. Tot slot noem ik nog het *wilgenroosje*, de in de winter goed zichtbare gal in de vorm van een zwarte roos.

Yneke Bettink

[1] Kelten schreven voorspellende krachten toe aan bomen. Bekend is de bomenhoroscoop, waar de wilg in voorkomt, naast nog twintig andere boomsoorten.

[2] Een interessante samenvatting van de diverse wetenschappelijke onderzoeken vond ik in de *Chemisch-ecologische flora van Nederland en België*, door H. van Genderen e.a., uitgave KNNV, 2e druk 1997, ISBN 90-5011-087.8/ NUG 824.

Foto: Yneke Bettink

Foto: Marisca van der Eem

Nog meer Wilg

De redactie moest het artikel inkorten, maar Yneke heeft nog veel meer te vertellen over de wilg. Lees het hele artikel op www.ivn.nl/zuid-kennemerland>werkgroepen>Toorts.

Foto: Marisca van der Eem

Er hangt een citroen in de klimop

Terwijl ik dit schrijf, zit ik thuis bij te komen van een paar dagen inspannende sneeuwpret. Kinderen doen dat onder andere op de slee, als volwassene kan dat eigenlijk niet meer en daarom zijn de langlaufski's uitgevonden. Al die sneeuw kan de winter een beetje opvrolijken, want de natuur is in de winter stiller en lijkt soms zelfs droevig gestemd. De stilte doet je afvragen: waar zijn alle dieren gebleven? Je ziet ze niet, maar ze zijn er wel. Dat brengt me op mijn favoriete onderwerp: vlinders!

Dat vlinders mooi zijn wist u al en dat ze veelzijdig zijn misschien ook, maar dat ze je zelfs in de winter kunnen verrassen, is vast nieuw. Zo eenvoudig als de vraag is hoe deze dierengroep de winter doorbrengt, zo divers is het antwoord. Het verschilt namelijk per vlinder.

De rups van het oranjetipje is niet echt opvallend. Foto: Yvonne Roep

De citroenvlinder bijvoorbeeld, hangt wat in de vegetatie. Een typisch geval van 'ik ben er wel, maar je ziet me niet'. Heeft u zich ooit afgevraagd waarom deze gele vlinder puntjes aan zijn vleugels heeft? Echt niet om op een citroen te lijken! Door die puntjes lijkt hij meer op bladeren van de klimop, waartussen hij meestal de winter doorbrengt. Deze plant blijft wintergroen en daarom blijft de vlinder verborgen én beschermd.

Vossen, zoals kleine vos, dagpauw-oog en gehakkelde aurelia, maken naast deze optie, ook dankbaar gebruik van menselijke bouwsels en kiezen vaak voor bunkers, schuren en

zolders. Wanneer de dagen lengen en warmer worden, vliegen ze naar het licht.

Genoeg nu over de bikkels. Sommige vlinders vliegen gewoon naar het zuiden, net als sommige mensen overigens. Atalanta's en distelvlinders doen dit. Nou ja, ze vliegen niet in één keer naar het Middellandse Zee-gebied; er gaan een paar generaties overheen. Ons oranjetipje wil het allemaal niet meemaken. In het voorjaar komt hij uit z'n ei als rups, vreet zich vol en maakt een cocon. Bijna elf maanden blijft hij daar - op een takje lijkend, aan een struik - tot hij zich ontpopt. Dan krijgt hij pas haast.

Veel vlinders prefereren deze strategie. Als pop kun je veilig in de grond, net erboven of hoog boven de grond de lente afwachten, terwijl alles langs je heen gaat en de kou je niet kan deren. Tenzij de pop doodvriest, maar daar voelt-ie vast niets van.

Maar ook als ei overwinteren lijkt een keuze van louter voordelen. De kleine pages doen dit onder andere, waaronder eikenpages en de bruine eikenpage die in Zuid-Kennemerland voorkomen. Op een tak wachten de stipjes - ter grootte van bijna een millimeter - tot het zó warm is, dat het eten al aan de takken is gegroeid. En dan kan het eetfestijn beginnen.

Vliegen hoeven ze pas tegen de tijd dat het lekker warm is. Eén groot nadeel hiervan is, dat de eitjes zo lang alleen gelaten worden dat parasieten ruim de kans krijgen, waardoor het overgrote deel vaak sterft.

Dan toch maar als rups de winter door en gewoon in winterslaap, zoals de egel? De kleine vuurvlinder, de meeste blauwtjes, dikkopjes en zandogen (zoals het hooibeestje en het bont- en bruin zandoogje, te vinden in Zuid-Kennemerland) kiezen hiervoor. Bijna al die rupsen vind je op of rond hun waardplant: de plant waar de rupsen van eten.

Kleine vuurvlinder
Foto: Ibo Tamminga

Wat doen die rupsen in mijn appelboom?

Ieder jaar zitten er in mei van het ene op het andere moment een soort rupsen-klonten op de bladeren van mijn appelboom. Hoe komen die daar ineens vraag je je dan af. Yvonne Roep heeft het antwoord.

Het zijn de rupsen van de stippelmot die daar als eitjes overwinteren. In of rond mei komen de eitjes uit en de rupsen gaan in beschermende spinselnetten schransen van mijn bomen. Dat is dus niet zo goed voor de appeloogst. Het goede nieuws is dat ze ook heel plotseling weer verdwijnen. Ze vliegen dan weg als prachtige sneeuwwitte motjes met zwarte spikkeltjes.

Esther van den Braak

Wat is nu de beste strategie om te overwinteren? Daarover verschillen de vlinders van mening. Wat is het beste tegen vorst? Maar misschien is vorst niet de belangrijkste vijand in de winter.

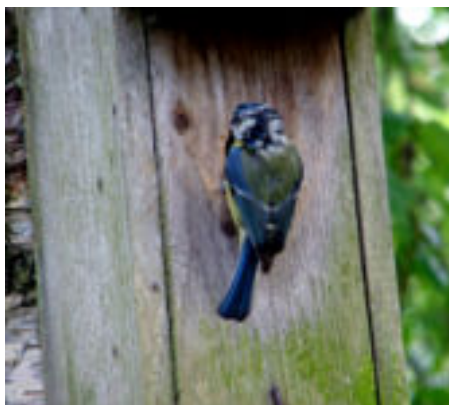
Wilt u de winter van vlinders zelf meemaken, dan kun u in tuin of moestuin rupsen zoeken, poppen en wie weet zelfs eitjes. Vlinders vindt u dus vooral op zolder. Weten waar je moet zoeken, is het halve werk. Op die manier heb ik zelf vorige winter 650 sleedoornpage-eitjes geteld voor mijn afstudeerproject. Helaas komt de sleedoornpage hier niet voor en ik zal u niet vermoeien met het opsommen van waardplanten die bij andere soorten horen. Ik hoop dat u nu al meer weet dan voor u begon te lezen. Vindt u dat niet genoeg, dan raad ik aan 'Vlinders, rupsen en waardplanten' van H. Bellman, uitgave Tirion Natuur, in te kijken. Ik wens u veel plezier de rest van deze winter met het ontdekken van vlinders in allerlei vormen.

Yvonne Roep

Mezenjongen zijn er klaar voor

Vanuit huis had ik het gevolgd en toen ik zag dat de jonkies steeds vaker verlangend naar buiten zaten te kijken, wist ik dat ik mijn camera moest pakken... Geen donkerte meer van ei of kastbodemp, het licht trok de pimpelmeesjes steeds meer naar de buitenrand. De ouders vlogen af en aan met voedsel en die bekkies binnen gingen maar open. Heel stil heb ik vlakbij staan genieten. En toen ze de volgende dag allemaal uitgevlogen bleken, kon ik nog maanden nagenieten van de foto's.

Marisca van der Eem

Rekken en strekken

Na maanden in een knop opgevouwen te hebben gezeten, is nu de tijd gekomen om naar buiten te komen, het daglicht in. Zacht en harig hangt het blad eerst nog wat uit, alsof het bij moet komen van het 'geboren worden'. Dan begint het rekken en strekken tot het blad zijn bekende Paardekastanjevorm heeft. Dit zag ik in verschillende stadia tijdens één wandeling en ik vond het prachtig. Vooral toen ik nog resten van de pluizige 'winterdeken' zag, kon ik me helemaal voorstellen hoe daar binnen in die knop gewacht werd op het licht en de warmte van de lente. Iedere geboorte blijft toch een wonder, of het nu van een mens, dier of plant is.

Marisca van der Eem

Stinsensflora in De Grote Hout, een voorjaarswandeling

Dit wandelboekje over stinsensflora in de Grote Hout, het westelijke deel van de Haarlemmerhout, beschrijft een rondwandeling van 2 km. (45 minuten) die begint en eindigt bij restaurant La Place Dreefzicht. Het 24 pagina's tellende boekje, geheel in kleur, vertelt over de historie van de Grote Hout, Eindhout en de stinsensflora die de wandelaar onderweg tegenkomt. De uitvouwbare achterflap heeft een handige routekaart. De wandeling is het meest aantrekkelijk van maart tot mei wanneer de stinsensflora volop bloeit. Het boekje kost € 1,- en is vanaf 22 februari verkrijgbaar bij La Place Dreefzicht (waar men in maart en april op vertoon van het boekje bij de kassa iets lekkers kan krijgen), het VVV Haarlem en de Groene Winkel van IVN Zuid-Kennemerland. Publicatie van het boekje is mogelijk gemaakt door financiering van de gemeente Haarlem en het IVN Zuid-Kennemerland.

Omslag van het boekje 'Stinsensflora in De Grote Hout, een voorjaarswandeling'